

Kant'ın Kadınlarla İlgili Görüşlerinin Ahlak Felsefesi Bağlamında Değerlendirilmesi

Öz: Makalemizin amacı, Kant'ın ahlak felsefesine dair bazı görüşlerinin kadınlar söz konusu olduğunda çeliştiğini göstermektir. Bu bağlamda, ilk olarak, Kant etiğinin temeli olan özgürlüğü epistemolojik bakımdan inceleyeceğiz. Daha sonra amaç, insan, ahlak ülkesi kavramlarını Kant etiği açısından açıklamaya çalışacağız. Ardından Kant'ın kadınlar hakkındaki düşüncelerine yer vereceğiz. Son olarak Kant'ın kadınlar hakkındaki bu düşüncelerini Kant etiği kapsamında değerlendireceğiz. Kant'ın ahlak felsefesinde en önemli yeri tutan özgürlük, kişinin kendi iradesiyle davranışta bulunabilme yetisidir. Bununla birlikte insanlığın amaç olarak görülmesi Kant etiğinin en önemli buyruklarından biridir. İdealindeki ahlak ülkesinden bahseden Kant, orada her bireyin eşit haklara sahip olduğunu vurgular. Kadınlar ile ilgili düşünceleri ise kadınların erkeklerin himayesine muhtaç, soyun devamlığını sağlayan, aklını kullanabilme yetisi gösteremeyen varlıklar olduğu şeklindedir. Dolayısıyla Kant'ın ahlak felsefesinde kadınların ahlaki eylemler sergilemesi zor görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özgürlük, Maksim, Kadınlar, Ahlak Felsefesi, Eşitlik.

Firdevs
DEMİR

Evaluation of Kant's Views on Women in the Context of Moral Philosophy

Abstract: The aim of our article is to indicate that Kant's views on women are in contradiction with Kant's some thoughts about moral philosophy. In this context, first we will investigate the concept of freedom that is the basis of Kant's ethics from epistemical viewpoint. After that we will try to elucidate the concepts of purpose, human and country of morality in terms of Kant's ethics. Later we will explain Kant's views on women. Lastly we will evaluate Kant's these views about women in terms of his ethics. Freedom that holds one of the most important positions in Kant's philosophy is ability to act on one's own volition. At the same time, his idea that humanity is the final goal is one of the most important commands in Kant's ethics. While talking about the ideal country of morality, Kant emphasises that every individual has the same rights. Kant's views on women are that women are in need of men's protection, and they are for the reproduction of human generation, and further they cannot use their own mind. Therefore, it seems really problematic that women are able to act morally in Kant's moral philosophy.

Keywords: Freedom, Maxim, Women, Morality Philosophy, Equality.

* Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı. E-Posta: ikbal-07temmuz@hotmail.com - ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5896-4951>

Giriş

Aydınlanma dönemi olarak adlandırılan bir zaman diliminde yaşayan Kant, hem yaşadığı döneme damgasını vurmuş hem de günümüzde etkili olmaya devam eden filozoflardan biridir. Kant, bilgiyi salt teorik alanda ararken ahlaki salt pratik alanda bulmuş, “neyi yapmalıyım” sorusuna vereceğimiz cevabı ahlaki zemine oturtmuştur. Kant etiğinin temeli olan özgürlük, bireyin kendi iradesiyle ve kararıyla yaptığı davranışların dayanağıdır. Kant, diğer etik anlayışlarından farklı olarak ilk defa davranışın altında yatan niyetin önemini vurgulamış; ahlaki fiillerin iyi niyetle yapılan fiiller olduğunu belirtmiştir. Öyle ki davranışımız sonuçsal olarak olumlu olmasa da başlangıçta iyi niyete dayanıyorsa ahlaki davranışlar olarak adlandırılacaktır. Bununla birlikte Kant, kadınlar söz konusu olduğunda katı bir Batı Ortaçağ geleneçisi gibi davranmış, kadınların zayıf, aklını kullanabilme yetisi gösteremeyen varlıklar olduğunu, bu yüzden de bir erkeğin himayesine ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Ahlaki eylemlerimizin temelini özgürlüğü oturtan Kant, söz konusu kadınlar olunca başka birinin himayesine muhtaç bir kadının ahlaki davranışlar sergileyebilme imkânını ortadan kaldırmıştır.

1. Kant Felsefesinde Bilgi ve Ahlak İlişkisi

Kant'ın ahlak felsefine değinmeden önce özgürlük antinomisinin ne olduğunu ortaya koymanın yerinde olacağı kanaatindeyiz. Çünkü Kant etiğinin temelini özgürlük antinomisi oluşturmaktadır. Bu yüzden bilgi felsefesi bağlamında özgürlük antinomisinin ne olduğunu bilmek önemli olsa gerekir.

Kant, *Saf Aklın Eleştirisi*'nde özgürlük antinomisini şu şekilde açıklar: Doğa yasalarına göre, olan her şey kaçınılmaz olarak izlediği önceki bir durumu gerektirir. Bu yüzden, doğa yasalarına göre her zaman ardı ardına devam eden bir neden-sonuç ilişkisi vardır ve buna bağlı olarak hiçbir zaman bir ilk başlangıç yoktur. Dolayısıyla nedenler dizisinin hiçbir tamamlanmışlığı yoktur. Ancak aynı doğa yasası bize *a priori* belirlenmiş bir neden olmaksızın hiçbir şeyin olamayacağını anlatır.¹

Öyleyse “tüm nedensellik doğa yasalarına göre olanaklıdır” önermesi sınırsız bir evrenselliği içine aldığı anda kendisi ile çelişkilidir ve bu durum nedensellik yasası ile açıklanamaz. O zaman öyle bir nedensellik varsaymalıyız ki onun yoluyla bir şey olmakta ama nedeni önceki nedene bağlı olmaksızın kendiliğinden

1 Immanuel Kant, *Arı Usun Eleştirisi*, çev. Aziz Yardımlı (İstanbul: İdea Yayınevi, 2015), 30.

meydana gelmektedir. Yani nedensellik yasasına bağımlı olmayan ama doğa yasaları ile uyum içinde ilerleyen ve kendiliğinden başlayan aşkın bir özgürlük varsayılmalıdır.²

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Kant için özgürlük, bir durumu kendiliğinden başlatma yetisidir.³ Doğa yasalarına göre nedensellik ise sebep-sonuç ilişkisine dayandığı için böyle bir durumda sonsuz bir nedensellik dizisiyle karşılaşırız.

Ama böyle bir yolda nedensel ilişkideki koşulların hiçbir saltık bütünlüğü elde edilemeyeceği için, us kendi için bir kendiliğindenlik ideası oluşturur ki, kendiliğinden davranmaya başlayabilir ve bunu onu önceden yine nedensel bağıntı yasasına göre eylemi belirleyecek bir başka neden gerekmezsiniz yapabilir.⁴

Dolayısıyla evrendeki her olay neden sonuç ilişkisine göre birbirlerine bağlıdır. O nedenle, neden-sonuç ilişkisi bakımından sonuç her zaman görüngü olmak zorundadır. Buradaki problem, nedenin görüngü olmak zorunda olup olmadığı anlaşılır bir nedenselliğin kabul edilip edilmediği problemidir. Bu yüzden, özgürlük görünür değil anlaşılır bir neden kabul edildiği anda kendini haklı bir zeminde bulacaktır.

Biraz daha açacak olursak, insan bir yandan görünür anlamda doğa yasalarına göre uyum içinde hareket eden bir doğal nesne iken diğer yandan anlak ve us gibi belli yetilere sahip anlaşılır bir nesnedir. Dolayısıyla insanın yapısında duyulur ve düşünülür iki ayrı özellik yer almaktadır.⁵

İnsan bir kez, tıpkı bütün doğa gibi, duyu verilerinin, görünüş dünyasının bir parçasıdır. Kant, insanın bu yanının ampirik bir karakter taşıdığını söyler. Fakat insan, kendisinin sadece bir doğa parçası olmadığını da bilir. İnsan kendisini aynı zamanda düşünen bir ben olarak da biliyor. İnsan artık düşünen bir ben olarak artık, bir deneyim objesi değildir.⁶

İnsanın duyulur yanı doğa yasalarına bağlı olup neden-sonuç ilişkisi içerisinde varlığını devam ettirir. Yani insan duyulur yanı ile doğa yasalarına bağlı olduğu

2 Kant, *Arı Usun Eleştirisi*, 302-303.

3 Kant, *Arı Usun Eleştirisi*, 343.

4 Kant, *Arı Usun Eleştirisi*, 343.

5 Kant, *Arı Usun Eleştirisi*, 353-354.

6 Heinz Heimsoeth, *Kant'ın Felsefesi*, çev. Takiyeddin Mengüşoğlu (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2014), 107.

için özgür değil doğanın bir parçasıdır. Ancak insan sadece duyulur bir varlık değil aynı zamanda davranışlarına yön verebilen özgür bir varlıktır. İnsanın bu yetisi duyulur alanda değil aklın varlık yapısında pratik usumuzda yer alır.

Biz numenal varlıklar olarak özgür nedensellikler oluşturabiliriz. Yani biz bir yandan doğa yasalarına uygun olarak belirlenmiş faaliyetler içinde bulunurken bir yandan da kendimizi doğal dünyanın ötesinde, bir yerde görünmez dünyanın üyeleri olarak düşünebiliriz. Dolayısıyla bizler hem özgür hem de doğal dünyanın bir parçası olarak görülebiliriz.⁷

Özgürlük ve doğa zorunluluğu bir ve aynı eylemde çatışır mı? Ve bunu yeterli olarak yanıtlamış ve göstermiştik ki, özgürlük durumunda zorunluluk durumunda olduğundan bütünüyle başka türlü koşullar ile bağıntı olanaklı olduğu için, ikincinin yasası birinciyi etkilemez ve buna göre ikisi de birbirinden bağımsız olarak ve birbirinden rahatsız olmaksızın yer alabilir.⁸

Özetle; insanın düşünen ve eyleyen iki yönü mevcuttur. Davranışta bulunabilme yetisine sahip olan insan doğa yasalarına rağmen davranışlarını belirleyebilme yetisini de içinde barındırır. Bir doğa yasası olan nedensellik görüngüler dünyasında, özgürlükten kaynaklanan nedensellik ise düşünülür dünyada yer almaktadır. Bu yüzden insan bir yandan görüngüler dünyasında nedensellik yasasına bağlı bir obje iken diğer yandan zamansal olarak önceden bir neden olmaksızın yeni bir seri başlatabilecek özgür bir süjedir. Kant etiğinde özgürlük kavramı oldukça önemli bir yer tutar. Çünkü özgürlük ahlak felsefesinin temelini oluşturur. "Ahlak yasası bizi doğrudan doğruya özgürlük kavramına götürür."⁹

Burada şu düşünceye yer vermeden geçemeyeceğiz, Kant için özgürlük canımız ne isterse yapmak adeta başıboş eylemlerde bulunmak demek değildir. Kant, negatif anlamda özgürlüğü değil pozitif manada özgürlüğü, yani bir kanuna uymayı kabul etmektedir.¹⁰ Öyleyse özgürlük, ahlak yasasına bağlı kaldığı müddetçe anlam kazanır. Özgürlük kavramının önemini vurguladıktan sonra Kant'ın ahlak felsefesini -kadınlar ile ilgili görüşlerini de dikkate alarak- en büyük kategorik buyruk, amaç insan ve ahlak ülkesi kapsamında açıklamaya çalışacağız.

7 Allen W. Wood, *Kant*, çev. Aliye Kovanlıkaya (Ankara: Dost Kitapevi, 2009), 129-130.

8 Kant, *Arı Usun Eleştirisi*, 353-354.

9 Immanuel Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, çev. İoanna Kaçuradi, Ülker Gökberk, Füsün Akatlı (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 1999), 34.

10 Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 38.

Kant'ın ahlak yasasının temelini oluşturan en yüksek kategorik buyruk; "Öyle eyle ki, senin istemenin maksimi, hep aynı zamanda genel bir yasamanın ilkesi olarak da geçerli olabilsin"¹¹. Kant'ın en yüksek kategorik buyrukla amacı, bir davranışın ahlaki olup olmadığına dair bir ölçütün olmasını istemesidir. Böylece hangi davranışların ahlaki olup olmadığı bir ölçüte göre belirlenecektir. Yine Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*'nde bu durumu kendi örneğiyle açıklar. Şöyle;

diyelim ki her emin yola başvurarak arttırmayı maksim edindim. Şimdi elimde bir miktar emanet para var, sahibi ölmüş ve bu para konusunda hiçbir yazılı belge bırakmamış. Bu doğal olarak tam maksimime uygun bir durumdur. Şimdi bu maksimin genel bir pratik yasa olarak da geçerli olup olamayacağını bilmek istiyorum. Bunun için maksimimi önümdeki duruma uygular ve onun bir yasa biçimi alıp alamayacağını, dolayısıyla maksimimle aynı zamanda şöyle bir yasayı: "verildiğini hiç kimsenin kanıtlayamayacağı bir emaneti herkes yadsıyabilir" yasasını koyup koymayacağımı sorarım. Sorar sormaz farkına varırım ki böyle bir ilke yasa olarak kendi kendini yok ederdi, çünkü emanet bırakma gibi bir şeyin ortadan kalkmasına neden olurdu.¹²

Kant'ın ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, emin yollarla zengin olmak gibi bir amaca sahip olan biri, eğer bunu emanete ihanet ederek gerçekleştirmeye çalışacaksa ve bu davranışı evrensel yasa olarak kabul edecekse emanet verme gibi bir davranışın ortadan kalkmasına neden olacaktır; böyle bir durumda yasa da kendi kendini yok edecektir. Bu yüzden kişi eğer davranışını evrensel yasa olarak kabul etmek istiyorsa maksimlerin öznel değil nesnel olarak uygulanabilirliklerine dikkat etmek zorundadır.

Bizi ahlaklı yapan, eylemlerde bulunma isteğini bizde uyandıran şey içimizde yer alan saygı duygusudur. "Yaratılmış dünyada her şeyi insan, isterse ve elindeyse, sırf araç olarak kullanabilir; yalnızca insan ve onunla birlikte her akıl sahibi yaratık kendi başına amaçtır. Yani o, özgürlüğünün özerkliği sayesinde, kutsal olan ahlak yasasının öznesidir."¹³ Bu saygı duygusunun ahlaksal temelden başka bir temeli yoktur.¹⁴ Kant, "saygı her zaman yalnızca kişilere yönelir, hiçbir zaman şeylere

11 Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 35.

12 Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 31.

13 Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 96.

14 Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 90.

yönelmez"¹⁵ cümlesiyle şeylere değil insana saygı duyulması gerektiğini vurgular. Bu yüzden, insan onurunun değerliliği her zaman ilk planda yer almaktadır. Burada dikkat etmemiz gereken husus Kant'ın ahlaki yasaya saygının dışındaki bütün duyguların ahlakdışı olduğunu kabul etmesidir. Kant bizi ahlaki davranışları destekleyen duyguları ahlak felsefesinin dışında tutmuştur.¹⁶ Örneğin; birine yardım etmemizin temelinde insan sevgisi, merhamet, acıma gibi duygular varsa bu duygular, eylemin ahlakiliğini ortadan kaldırmaktadır. Bu yüzden Kant, insana saygı duygusu dışındaki duyguları ön planda tutan bütün davranışları ahlaki davranışlar olmaktan uzak görür.

Kant bu yasayı Ahlak metafiziğinin temellendirilmesinde daha kolay ve anlaşılır bir şekilde söylemiştir: Öyle hareket et ki bu hareketinde insanlığı (insan olmayı) hem kendinde hem de başka insanların her birisinde her zaman bir amaç olarak alsın, fakat asla salt bir araç olarak kullanmayasın.¹⁷

Öyle görünüyor ki Kant, insanı özgür bir varlık olarak, dolayısı ile ahlaki eylemlerde bulunabilme yetisini içinde barındıran bir varlık olarak gördüğü için insanı araç olarak gören, onu süje olmaktan çıkartıp obje konumuna sokan bir anlayışın insanlığa yapılan en büyük saygısızlık olduğunu ifade etmektedir. Ancak Kant'ın insana saygı anlayışı kadınlar söz konusu olduğunda bizi hayal kırıklığına uğratacaktır.

Kant, ahlaki yasaların geçerli olduğu bir ahlak ülkesinden bahseder: "Özgürlük aracılığı ile olabilen, pratik akılla saygı duymamız için bize sunulmuş bir ahlak ülkesinin yasa koyucu üyeleriyiz; uyruğuyuz da, başı değil..."¹⁸ Özgür bireylerden oluşan bu ülkedeki insanlar yasalarını kendileri koyarlar. Ahlak ülkesindeki bu insanların biri diğerinden üstün değildir. "Bu ülkede her birey, hem yasanın yapıcısı hem de bu yasanın yönettiği bir varlık olarak aynı hakka sahiptir; teker teker birbirine eşittir."¹⁹ Kanaatimizce Kant'ın burada ifade etmeye çalıştığı şey, her bireyin ahlaki yasaları kendi özgür iradesiyle oluşturduğudur. Özgür iradesiyle yasaya göre davranışta bulunma sorumluluğu taşıyan bireyler eşit haklara sahiptir. Ancak Kant'ın kadınlarla ilgili görüşlerine değindiğimizde bu düşüncelerle çatışan pek çok ifadelerinin yer aldığını göreceğiz.

15 Kant, *Pratik Akılın Eleştirisi*, 84.

16 Kant, *Pratik Akılın Eleştirisi*, 79.

17 Heimsoet, *Kant'ın Felsefesi*, 124.

18 Kant, *Pratik Akılın Eleştirisi*, 91.

19 Heimsoet, *Kant'ın Felsefesi*, 128.

Genel olarak toparlayacak olursak; Kant'ın özgürlük idesi teorik alanda değil pratik alanda kullanılmasıyla gerçeklik kazanır. Bireyler kendi özgür iradeleriyle davranışlarını belirleyebilme yetisine sahiptirler. Kant ahlakının temel amacı, akla uygun hareket ederek ahlaki buyruklara itaat etmek olarak görülmektedir. Kant'ın ahlak yasasının en büyük kategorik buyruğu, "öyle hareket et ki senin davranışın maksimi herkes için geçerli olsun"²⁰ şeklindedir. Öyle görülüyor ki Kant için insanlık, "insan olma" öyle kutsaldır ki bu yüzden insan onuru, insana olan saygı, ahlaki eylemlerde her şeyin üstünde tutulmaktadır. Ahlaki yasaların geçerli olduğu dünya Kant'ın deyimiyle ahlak dünyasıdır. Bu dünyada her birey özgür ve eşit haklara sahiptir. Kant'ın ahlak felsefesine dair görüşlerine yer verdikten sonra kadınlar hakkındaki düşüncelerine geçmenin zamanı gelmiştir.

2. Kant Etiğinde Kadın ve Cinsiyet Sorunu

Kant'ın kadınlarla ilgili görüşlerine onun *Pragmatik Açıldan Antropoloji* ile *Güzellik ve Yücelik Duyguları Üzerine Gözlemler* adlı eserlerinde rastlamaktayız. Bu eserleri göz önünde bulundurduğumuzda edindiğimiz kanaat; Kant'a göre kadınların aklını kullanabilme yetisinden mahrum, sürekli güzelliği ve cinselliği ile ön plana çıkmaya çalışan, zayıf, başka birinin himayesine muhtaç varlıklar olduğu şeklindedir.

Kant güzelliğin kadının, yüceliğin ise erkeğin belirleyici özelliği olduğuna dair düşüncelerini şu cümlesiyle dile getirir: "Kadının erdemi güzel bir erdemdir, erkek cinsin erdemi soylu bir erdem olmalıdır."²¹ Kadındaki erdemın güzelliğın olduğunu belirten bu ifadeler, kadının üstün bir özelliğiymiş gibi gösterilmesine karşın aslında kadını metalaştıran ifadeler olarak algılanmaktadır. İnsan ne kadar sırrın etrafında dolanırsa dolansın, bir kadının çekiciliğinin temelinde cinselliği yatmaktadır.²² Kanaatimizce bir kadında erkeğin dikkatini çekecek tek şeyin dişiliği olması, kadının aklının, kişiliğinin ikinci plana atılması, belki de yok sayılmasıdır.

Evli erkekler yalnızca kendi eşlerinin sevgisini kazanmaya çalışırken, evli kadınlar ise bütün erkeklere sahip olma eğilimindedirler.²³ Erkek kendi beğenisine sahip-

20 Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 35.

21 Immanuel Kant, *Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemler*, çev. Ahmet Fethi Yıldırım (İstanbul: Hil Yayınları, 2017), 76.

22 Kant, *Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemler*, 79.

23 Immanuel Kant, *Anthropology from a Pragmatic Point of View*, çev. Robert B. Louden (New York: Cambridge University Press, 2006), 208.

ken, kadın kendini herkesin beğenisi için bir nesne yapar.²⁴ Bu ifadelerden anladığımız kadarıyla kadınlar, bütün erkekler tarafından beğenilme arzusu taşıyan, bunu başarabilmek için de birey olmayı değil nesne olmayı tercih eden varlıklardır. Çünkü burada kadın kendi beğenisini bir tarafa bırakarak bütün erkeklerin teveccühünü kazanmak için beğenilen (nesne) olmayı tercih etmiştir. Corole Pateman, Kant ile ilgili düşüncelerini şu sözlerle dile getirir: “Kant bireyler ya da insanlar kategorisinden kadınları dışlamaktadır. Kadınlar yalnızca eşya olabilirler.”²⁵ Bu ifadeler, Kant’ın kadına olan bakış açısının en ağır eleştirilerinden biridir. Toplumun çoğunluğu tarafından iyi karşılanacak bir takım özelliklerin erkeklerin karakteristik özellikleri olarak sunulup söz konusu kadınlar olunca onları aşağılayacak nitelikte ifadelerin yer alması, bu olumsuz özelliklerin kadınların tutumları olarak ifade edilmesi, Kant’ın cinsiyetler arasında ayrımcılık yaptığı kanaatini güçlendirmektedir.

Kant, kadınları karakterize eden iki ilkedен bahseder. Bunlardan ilki türün devamlılığı, ikincisi ise toplumun yetiştirilmesi ve kadınlar tarafından inceltilmesidir.²⁶

1) Doğa tarafından kadına verilen korkaklığın ve zayıflığın nedeni, kadının embriyoyu koruma zorunluluğundandır. Böylece kadınlar tehlikelerden uzak durarak embriyoyu koruyacaklardır. Bununla birlikte kadın, tabiatı gereği korkak olduğu için güçlü ve cesur erkeğin korumasını talep eder.²⁷ Görünen o ki kadınlar tek başlarına hayatlarına devam edememekle beraber sürekli olarak bir erkeğin himayesine muhtaçtırlar. Pauline Kleingend, Kant’ın açıklamalarını şu şekilde özetler: “Kant’a göre kadınlar zayıflık, korkaklık ve yönetilme eğilimi gösterirler. Çünkü kadınlar, özgürce davranışta bulunamazlar ya da kendileri için düşünemezler. Onlar erkeklerin rehberliğine ihtiyaç duyarlar.”²⁸ Buna paralel olarak, “kadının erkeği istemesi için erkeğin fiziksel güce ve kadını koruyabilecek kapasiteye sahip olması gerekir.”²⁹ Yukarıdaki ifadelere paralel olarak zayıf ve korkak, bu yüzden de korunma içgüdüsüne sahip bir kadının özgürce davranışlar sergileyebilmesinin mümkün olup olmadığı sorusuna cevabımız olumsuz olacaktır.

24 Kant, *Anthropology from a Pragmatic Point of View*, 209.

25 Kurt Mosser, “Kant And Feminism,” *Philosophy Faculty Publications*, 21 (1999): 326, Erişim 18.04.2016. https://ecommons.udatyon.edu/phl_fac_pub/21

26 Kant, *Anthropology from a Pragmatic Point of View*, 207.

27 Kant, *Anthropology from a Pragmatic Point of View*, 207.

28 Mosser, “Kant and Feminism,” 325.

29 Kant, *Anthropology from a Pragmatic Point of View*, 208.

2) Doğa tarafından verilen yumuşaklık ve iyi konuşma yeteneği sayesinde kadınlar erkekleri idare edebilmektedirler. Tabiat kadının erkekten daha önce olgunlaşmasını gerekli görür. Böylece kadınlar erkeklerden nezaket beklemektedir. Son tahlilde kadın erkeğin ahlak aşamasına olmasa bile ona hazırlık teşkil eden ahlaki davranış aşamasına ulaşmasını ister.³⁰

Özetle, kadınların sivil medeni toplum içindeki görevlerinden biri olan soylarını korumak biyolojik rolleri iken; özellikle baskın olan erkekleri ekonomik, politik ve diğer yönlerden ilerletme ve inceltme ise sosyal rolleridir. Gerçekte bütün bu durumlar çok az ya da istisna olmadan erkeklere tahsis edilmiş bir toplumun gücünü yansıtır.³¹

Erkekler fiziksel-sosyal-ekonomik güç ilişkisinde kararlı bir üstünlükle ve sistematik bir şekilde kadınlardan daha fazla insan hayatına katılırlar. Bu durum insan hayatının karşı konulamaz bir özelliği olarak insan ilişkilerinde ortaya çıkar. Sosyal yaşamda kadının erkekten daha geri planda olmasının gerekçesi geleneksel dinler ve ahlak anlayışlarıdır. Dolayısıyla cinsiyetçi davranışları kodlayan geleneksel dinler ve ahlak anlayışlarıdır. Bu cinsiyetçi ahlakın baş amacı; kadının kendi cinsiyeti üzerindeki gücünü ortadan kaldırmak, onu evlenene kadar babasına, evlendikten sonra ise kocasına vermektir. Ayrıca bütün yaşayan kültürlerde geleneksel cinsiyetçi ahlak anlayışı kadınların vücutları üzerine gözlerini diker. Bu yüzden bir kadın namusunu korumalıdır eğer aksi gerçekleşirse, yani bir kadın başka bir erkekle yatarsa bu durum çok kötü bir cinayetle sonuçlanabilmektedir. Kadınlar namuslarını korumakla görevlendirilmiş aksi durumda ise hayatını kaybetmekle tehdit edilmiştir. Bu bağlamda homoseksüellik, doğurmaya öncülük etmediği için değil erkeğin kadın üzerindeki baskınlığını kapsamayacağı için doğal karşılanmamaktadır.³² Kant'ın en çok eleştirilen yönleri, geleneksel cinsiyetçi ayrımın ve anlayışın temsilcisi olarak görülmesiyle beraber erkeklerin kadın üzerindeki üstünlüğünü ve gücünü doğal karşılamasıdır.

Kant, kadının felsefe yapabilme imkânına değinir: "Onun felsefi bilgeliği muhakeme etmek değil duygusallıktır."³³ Böylesine talihsiz bir açıklama Kant'ın -kadının aklını kullanabilme yeteneğini- göz ardı ettiği yorumlarını akıllara ge-

30 Kant, *Anthropology from a Pragmatic Point of View*, 207.

31 Mosser, "Kant and Feminism," 324.

32 Alan Wood, *Kantian Ethics* (New York: Cambridge University Press, 2008), 228.

33 Immanuel Kant, *Observations on the Feeling of the Beautiful and Sublime and Other Writings*, çev. Patrick Frierson, Paul Guyer (New York: Cambridge University Press, 2011), 38.

tirmektedir. Bu cümlesinin sonrasında “kadının hafızasının değil bütün manevi duygularının genişletilmesinin istenebileceğini”³⁴ vurgulamıştır. Kant’ın bu ifadeleri bize, kendisinden mektupla felsefe dersleri alan Maria von Herbert’e ithafen söylediği cümleleri hatırlatmaktadır. Maria, kendisine yazdığı son mektubunda kategorik emrin hayatına anlam vermediğini bu yüzden intihar etmeyi düşündüğünü yazmış ancak Kant bu mektuba cevap vermemiştir. Hatta bu mektubu başka bir kadına, kadınların fantezilerinin ne tür olumsuz sonuçlara yol açtığını göstermek amacıyla göndermiştir. Dolayısı ile Kant bu mektubu, zihinsel olarak hasta bir kadının saçmalıkları olarak görmüş, bu yüzden de hiç dikkate almamıştır. Bir kadının felsefeyle uğraşmasını, hele (muhtemelen erkek) bir yorumcu olmadan bunu yapmasını hiç hoş olmayan bir iş olarak görmüştür.³⁵ Kant, okullu kadınlar için şu cümleleri söyler; “Okullu (eğitilmiş) kadınlar kitaplarını saatleri gibi kullanırlar. Onlar saatlerini sadece bir saate sahip oldukları bilinsin diye takarlar. Buna rağmen saatleri genellikle ya çalışmaz ya da doğru zamanı göstermez.”³⁶ Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki; eğitilmiş kadınlar kitaplarını okumak ya da bilgi edinmek için değil yalnızca aksesuar gibi yanlarında taşımaktadırlar. Entelektüel bir insanmış gibi taktiksel bir çabaya giren bu kadınlar aslında okumayan, okusa bile anlamayan, anlasa bile öğrendiklerini gerçek hayatta uygulamayan pasif varlıklar olarak görülmektedir.

“Kadının büyük biliminin içeriği daha çok insanoğludur ve insanlık arasında da erkeklerdir.”³⁷ Kadının uzmanlık alanının erkek olduğunu söyleyen bu söylemler, Kant’ın kadınlara verdiği rolün ve çizdiği sınırın en açık biçimde ifade edilmiş halidir. Kant, kadınların teorik bilgi eksikliklerinin olumsuz bir şey olmadığını hatta bu eksikliklerini güzellikleriyle ve candan dostluklarıyla kapattıklarını vurgular. Şöyle ki kadınlar, “Erkeğin kendi yetenekleriyle sağlamak zorunda olduğu kitabi bilgiden yoksunluklarını ve diğer eksikliklerini güzel endamlarıyla, neşeli naiflikleriyle ve büyüleyici dostluklarıyla yeterince telafi etmiş olurlar.”³⁸ Kadınların bir konu hakkında derin düşünceleri mümkün olsa bile bu durum kadınların kendine özgü meziyetleri olan güzel ve ince duygularla birlikte çekiciliğini yok

34 Kant, *Observations on the Feeling of the Beautiful and Sublime and Other Writings*, 38.

35 Aliye Kovanlıkaya, “Kant’ta Cinsiyet Farklılığı,” *Cinsiyetli Olmak* içinde, ed. Zeynep Direk (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014), 11-12.

36 Kant, *Anthropology from a Pragmatic Point of View*, 209.

37 Kant, *Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemler*, 75.

38 Kant, *Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemler*, 86.

edecektir. Bu yüzden kadınlar geometri öğrenmemeli, akıl ilkelerini sadece bir eleştiriyi algılayacak kadar bilmelidir. Newton'un yazdıklarından bir şey anlamayan bu tür kadınlar, çekiciliklerinden bir şey kaybetmezler. Tarihle ilgilenip kafalarını savaşlarla dolduramazlar. Hatta kadınları bu tür şeylere yönlendiren erkekler kötü niyetli erkeklerdir.³⁹

Kadınların ve erkeklerin birinin diğeri üzerinde üstünlüğü vardır. Erkeklerin kadınlar üzerindeki avantajları psikolojik-sosyal-entelektüel güçtür. Kadınların erkekler üzerindeki avantajı ise erkeklerin duygusal açlığı ve cinsel kontrol eksikliğidir. Bu yüzden bir kadın, "erkeğin cinsel arzusunu ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için bir kadına ihtiyaç duyulması gerektiğine" dair düşünceleri kullanabilir. Bu kurnazca düşüncelerden dolayı karılar ve kocalar hiçbir zaman doğru arkadaşlar olamazlar.⁴⁰ Kant'a göre kadınlar erkeklerin yatkın olmadığı pratik meselelerde kendini geliştirmeli ve disipline etmelidir.⁴¹ Bu düşünceden hareketle kadının teorik meselelere yatkın olmadığı sonucunu çıkarmak mümkündür. Bu yüzden, kadının kendi doğasına uygun olarak yapması gereken, erkeğin açığını kapatmak, arkasını toplamaktır.⁴²

Kadınlar haksız olduğu için değil, çirkin olduğu için aşağılık olandan uzak dururlar ve erdemli eylem onlar için, ahlaki açıdan güzel olan eylemdir. Görevden, zorunluluktan, yükümlülüğten yana bir şey yok! Kadın hiçbir emri, hiçbir somurtkan kısıtlamayı hoş görmez.⁴³

Bu cümlelerden de açıkça anlaşılıyor ki kadınlar için ahlaki eylemlerin referans noktası güzel olmasıdır. Görev ya da yükümlülüğe dayalı eylemler, kadınlar için ahlaki eylemler listesinde yer almazlar. Bununla birlikte bir kadına emir vererek ya da herhangi bir kısıtlamada bulunarak ahlaki davranış sergileyebilmesini sağlamak oldukça güçtür. Böyle bir durumu asla hoş karşılamazlar. Kant'ın bu ifadelerini etiğe dayalı görüşleri bağlamında değerlendirdiğimizde göreceğiz ki; kadınların görev ya da yükümlülüğe dayanmadan sergilediği davranışlar ahlaki olarak nitelendirilemezler. Dolayısıyla kadınlar ahlaki davranış sergileyemezler ya da kadınların sergilediği davranışlar ahlaki değer taşımazlar.

39 Kant, *Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemler*, 74.

40 Wood, *Kantian Ethics*, 235

41 Kant, *Anthropology from a Pragmatic Point of View*, 210.

42 Kovanlıkaya, "Kant'ta Cinsiyet Farklılığı," 16-17.

43 Kant, *Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemler*, 76.

Kant'ın kadınlarla ilgili olumsuz düşüncelerine karşı onu savunanlar, Kant'ın bu düşüncelerinin kritik öncesi döneme ait olduğunu, gerçek düşüncelerini yansıtmadığını dolayısıyla da kesinlik taşımadığını ifade ederler.⁴⁴ Ancak şunu da biliyoruz ki Kant, kritik sonrası döneme ait eserlerinde kadınlarla ilgili atfettiği düşüncelerine dair herhangi bir itirazda bulunmamış ya da bize farklı bir bakış açısı sunmamıştır. Bu durum Kant'ın kadınlarla ilgili düşüncelerinde pek bir değişikliğe uğramadığı yargısını bizde güçlendirmektedir.

Kant'ın kadınlarla ilgili görüşlerini özetleyecek olursak, kadınlar erkeklerin himayesine ihtiyaç duyan zayıf varlıklardır. Bu yüzden kadınlar doğanın kendilerine verdiği görevi yerine getirerek soylarını devam ettirmeli, bununla birlikte erkeğin gücü üzerine kurulu toplumun ilerlemesinde ve inceltmesinde erkeğine yardımcı olmalıdır. Kant, muhakemeyi gerektiren konularda kadınların bir rehber (erkeğe) danışması gerektiğini belirterek kadınların akli meselelerdeki yetersizliğini göstermeye çalışmıştır.

Sonuç

Kant'ın kadınlarla ilgili düşüncelerine yer verdikten sonra ahlak felsefesi bağlamında değerlendirmemizi yapacak olursak; Kant'ın özgürlük, en yüce maksim ve ahlak ülkesine dair söylemleri kadınlar söz konusu olduğunda çelişmektedir. Özgürlüğü, kişinin ahlaki davranışlarını kendi iradesiyle belirleyebilme anlayışı olarak gören Kant, kadınları korkak ve başkasının korunmasına muhtaç varlıklar olarak görmüş bu yüzden de kadınların davranışlarını ahlaki olmaktan çıkarmıştır.

İkinci olarak; "insanı bir araç olarak görme insan kendinde bir amaçtır" sözleriyle en önemli buyruklarından birini ifade eden Kant, kadını soyun üreme aracı olarak görmüş, kadını cinselliği ve güzelliği ile anılan bir obje yapmıştır. Bununla birlikte kadınlar erkeklerin yatkın olmadığı pratik meselelerde kendini geliştirmeli böylece erkeğin eksiklerini tamamlamalıdır. İnsanı amaç olarak gören Kant, söz konusu kadın olduğunda objeleşmiş bir kadından ahlaki davranış sergileyebilme imkânını ortadan kaldırmış gözükmektedir.

İnsan onuruna saygıyı her şeyin üzerinde gören Kant, söz konusu kadın olunca bunu göz ardı etmiş, kadını adeta onur kırıcı bir yere oturtmuştur. Kadınları bir erkeğin dikkatini çekmek için elinden gelen her şeyi yapan bir obje konumuna

44 Mosser, "Kant and Feminism," 344.

sokmuştur. Ahlaki yasaların uygulandığı bir ahlak ülkesinden bahseden Kant, bu ülkedeki her bireyin eşit haklara sahip olduğunu ifade etmiştir. Ancak bu düşünceleri söz konusu kadınlar olunca adeta ütopyaya dönüşmektedir.

Sonuç olarak, ahlaklılık ya da ahlaki davranış sergileyebilme, kadın erkek her bireye ait bir yükümlülük olmak durumundadır. Ancak Kant'ın kadınları erkeğe muhtaç, soyun üreme aracı, zayıf ve korkak olarak tanımladığı bu düşüncelerinden sonra kadınların ahlaki davranışları sergileyebilmesi oldukça zor gözükmektedir. Kant'ın bu düşünceleri yaşadığı dönemin geleneksel şartlarından kaynaklansa da ya da kritik öncesine dayanan bu düşüncelerin kesinlik taşıyamayacağına dair ifadeler yer alsada bu durum kadınlara karşı olumsuz bakış açısını değiştiremez. "Aklını kullanabilme cesaretini göster" diyen bir Kant'ın, o dönemin bütün tabularına karşı çıkan hatta onları yıkan bir filozofun, söz konusu kadınlar olduğunda geleneksel olumsuz düşüncelere sesini yükseltme cesaretini gösterememesi hatta kadınlarla ilgili geleneksel görüşleri doğal karşılayıp bu görüşleri kabul etmesi, kadınların aklını kullanabilme yetisini hor görmesi, Kant'ı eleştirme hakkını kendimizde bulmamıza neden olmuştur.

Kaynakça

- Cassirer, Ernst. *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*. Çev. Doğan Özlem. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2007.
- Heimsoeth, Heinz. *Kant'ın Felsefesi*. Çev. Takiyeddin Mengüşoğlu. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2014.
- Kant, Immanuel. *Arı Usun Eleştirisi*. Çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınevi, 2015.
- Kant, Immanuel. *Pratik Aklın Eleştirisi*. Çev. İoanna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsün Akatlı. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 1999.
- Kant, Immanuel. *Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemler*. Çev. Ahmet Fethi Yıldırım. İstanbul: Hil Yayınları, 2017.
- Kant, Immanuel. *Anthropology from a Pragmatic Point of View*. Çev. Robert B.Louden. New York: Cambridge University Press, 2006.
- Kant, Immanuel. *Observations on the Feeling of the Beautiful and Sublime and Other Writings*. Çev. Patrick Frierson, Paul Guyer. New York: Cambridge University Press, 2011.
- Kovanlıkaya, Aliye. "Kant'ta Cinsiyet Farklılığı." Cinsiyetli Olmak içinde, ed. Zeynep Direk, 9-24. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014.
- Mosser, Kurt. "Kant and Feminism." *Philosophy Faculty Publications* 21 (1999): 322-353. Erişim: 18.04.2016. https://ecommons.udatyon.edu/phl_fac_pub/21.
- Wood, Allen W. *Kant*. Çev. Aliye Kovanlıkaya. Ankara: Dost Kitabevi, 2009.
- Wood, Alen W. *Kantian Ethics*. New York: Cambridge University Press, 2008.